

चतुर्दशः पाठः

आलस्यं हि मनुष्याणां शरीरस्थो महान् रिपुः

प्र.1 एकपदेन उत्तरत (एकपद में उत्तर लिखिए)–

(क) भिक्षुकः (ख) उन्नतः दृढकायः च (ग) भिक्षाटनं (घ) शरीरस्य अंगानि (ङ) जनाः

प्र.2 पूर्णवाक्येन उत्तरत (पूर्ण वाक्य में उत्तर लिखिए)–

(क) यः परिश्रमं करोति, सः एव जीवने सफलतां प्राप्नोति ।

(ख) मार्गे यः कोऽपि मिलति तं सः कथयति – “कृपया भिक्षां यच्छतु । दरिद्राय दानं करोतु । पुण्यं करोतु ।”

(ग) सः भिक्षुकः मनसि एव चिन्तयति–“अहो मम भाग्यम् । अद्य अहं प्रभूतं धनं प्राप्नोमि ।”

(घ) भिक्षुकः धनिकं वदति– “आर्य! अहम् अतीव दरिद्रः अस्मि । कृपया दानं करोतु” ।

(ङ) अन्ते भिक्षुकः भिक्षाटनं त्यक्त्वा परिश्रमेण धनार्जनं कृत्वा सगौरवं जीवनयापनम् आरब्धवान् ।

प्र.3 मंजूषातः उचितपदं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयन्तु (मंजूषा से उचित पद चुनकर रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए)–

(क) अवकाशदिनम् (ख) मनुष्यस्य (ग) मार्गेण (घ) दरिद्रः (ङ) सहस्रं रूप्यकाणि
(च) कथं (छ) शरीरस्थो

प्र.4 हिंदीभाषायां अनुवादं कुर्वन्तु (हिंदी भाषा में अनुवाद कीजिए)–

(क) अवकाश तो विद्यालय का है, स्वाध्याय का नहीं ।

(ख) आलस तो शत्रु ही है ।

(ग) कृपया भिक्षा दो । गरीब को दान दो । पुण्य करो ।

(घ) आज मैं ढेर सारा धन प्राप्त करूँगा ।

(ङ) भिक्षुक बोलता है–“मैं अपने पैर कैसे तुम्हें दे सकता हूँ ? मैं बिना पैरों के कैसे चलूँगा ?”

(च) सौभाग्य से ही हमने मानव जन्म प्राप्त किया है ।

(छ) उस दिन से भिक्षुक ने भिक्षा माँगना छोड़कर धन कमाकर गौरव के साथ जीवन बिताना शुरू कर दिया ।

प्र.5 अधोलिखितेषु वाक्येषु द्वितीयाविभक्तेः शब्दानां द्विवचने परिवर्तनं कृत्वा वाक्यानि पुनः लिखन्तु (निम्नलिखित वाक्यों में द्वितीया विभक्ति के शब्दों को द्विवचन में परिवर्तित करके वाक्य पुनः लिखिए)–

(क) गुरुः शिष्यौ शिक्षयति ।

(ख) माता कन्ये पश्यति ।

(ग) कृषकः वृषभौ नयति ।

(घ) बालकः फले खादति ।

(ङ) अहं पुस्तके पठामि ।

प्र.6 चित्रं आधृत्य प्रश्नानां उत्तराणि लिखत (चित्र पर आधारित प्रश्नों के उत्तर लिखिए)–

(क) एकः बालकः (ख) स्वपति (ग) आलसी (घ) न

(ङ) आलस्यं हि अस्माकं शत्रुः अस्ति ।

प्र.7 अधोलिखितानां सर्वनामपदानां द्वितीया विभक्तैः रूपाणि लिखत (निम्नलिखित सर्वनाम पदों के द्वितीया विभक्ति में रूप लिखिए)–

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
अस्मद्	माम्	आवाम्	अस्मान्
युष्मद्	त्वाम्	युवाम्	युष्मान्
तत्	तत्	ते	तानि
एतत्	एतत्	एते	एतानि

प्र.8 द्वितीयाविभक्तेः प्रयोगं कृत्वा पंच वाक्यानि रचयन्तु (द्वितीया विभक्ति का प्रयोग करते हुए पाँच वाक्य संस्कृत में लिखिए)–

1 रामम् विना सीता न गच्छति ।

2 नृपः ग्रन्थं पठति ।

3 विशेषः पुस्तकं नयति ।

4 आयुषः आम्रं खादति ।

5 वंशः वीणां वादयति ।

प्र.9 अधोलिखितानां वाक्यानाम् अग्रे शुद्धम् अथवा अशुद्धं लिखत (निम्नलिखित वाक्यों के समक्ष शुद्ध अथवा अशुद्ध लिखिए)–

(क) अशुद्धम् (ख) शुद्धम् (ग) अशुद्धम् (घ) शुद्धम् (ङ) शुद्धम्

प्र.10 शब्दार्थान् मेलयत (शब्दों का अर्थों के साथ मिलान कीजिए)–

त्यक्त्वा – त्यागं कृत्वा, मह्यम् – मम कृते, निराकृतवान् – न स्वीकृतवान्, दृढकायः – दृढशरीरः,

भिक्षाटनम् – भिक्षार्थं भ्रमणम्, प्रभूतम् – पर्याप्तम्/अधिकम्

प्र.11 अधोलिखितं गद्यांशं पठत प्रश्नान् च उत्तरत (निम्नलिखित गद्यांश को पढ़कर प्रश्नों के उत्तर दीजिए)–

(i) एकपदेन उत्तरत (एक पद में उत्तर लिखिए)–

(क) (4) विद्यालयस्य (ख) (2) मनुष्यस्य (ग) (2) ग्रामे (घ) (1) धनं

(ii) पूर्णवाक्येन उत्तरत (एक वाक्य में उत्तर लिखिए)–

(क) युवकः उन्नतः दृढकायः च आसीत् ।

(ख) माता पुत्रं कथयति – अवकाशः तु विद्यालयस्य अस्ति न तु स्वाध्यायस्य । बहु आलस्यं करोषि । उत्तिष्ठ, परिश्रमं कुरु ।

(iii) भाषिक कार्यम् (भाषिक कार्य)–

प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत (दिए गए विकल्पों में से उचित उत्तर चुनकर लिखिए)

(क) (3) चतुर्थी

(ख) (2) एव

(ग) (3) कश्चन

(घ) (1) तस्मै

प्र.12 अधोलिखितं श्लोकं पठत प्रश्नान् च उत्तरत (निम्नलिखित श्लोक को पढ़कर प्रश्नों के उत्तर दीजिए)–

आलस्यं हि मनुष्याणां शरीरस्थो महान् रिपुः ।

नास्त्युद्यमसमो बन्धुः कृत्वा यं नावसीदति ।।

(i) एकपदेन उत्तरत (एक पद में उत्तर लिखिए)–

(क) (2) आलस्यं (ख) (1) मनुष्याणाम्

(ii) पूर्णवाक्येन उत्तरत (एक वाक्य में उत्तर लिखिए)–

(क) उद्यमसमः बन्धुः नास्ति । (ख) आलस्यः महान् रिपुः अस्ति ।

(iii) भाषिक कार्यम् (भाषिक कार्य)–

प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत (दिए गए विकल्पों में से उचित उत्तर चुनकर लिखिए)

(क) (4) षष्ठी

(ख) (1) महान्

(ग) (1) एकवचनम्

(घ) (3) अस्